

MUZIEK MEDIA EN ANDERE HERINNERINGEN AAN 1964(7)

Met een bepaalde regelmaat duiken we in de wereld van herinneringen aan de muziek, de media en andere herinneringen van een bepaald jaar. Het ene jaar staat de lezer beter bij dan de andere, hoewel dit natuurlijk zeer persoonlijk is en dus een variabele factor. Ook valt over het ene jaar meer te vertellen dan over een ander jaar, hoewel dit afhankelijk is van de eigen herinneringen, al dan niet goede, van de schrijver van deze serie. Andermaal neemt radiohistoricus Hans Knot U mee terug naar het jaar 1964.

Liefst 46 jaar is het geleden dat een deel van mijn leeftijdgenoten helemaal uit hun dak gingen als er weer een nieuwe single van de Fab Four, dan wel The Beatles over de toonbank ging van hun eigen lokale platenzaak. Een ander deel was fan van de Rolling Stones en haatte de momenten als er andermaal te veel aandacht werd besteed aan het kwartet uit Liverpool. In Amerika stonden meerdere singles van The Beatles tegelijk in de Billboard Hot 100 of de concurrente hitlijst van Cashbox. In alle grotere plaatsen en steden had je volop platenzaken, waarvan de eigenaren blij waren wanneer de platenmaatschappij EMI weer een nieuwe zwarte schijf van The Beatles op de markt bracht. In Groningen had je nogal een aardige sortering aan winkels waar het vinyl te koop was. De belangrijkste in mijn oren was wel de firma Hemmes in de Steentilstraat, gevolgd door HiFi Vink in de Heerestraat. Ook Capi Lux, Het Carillon, Galeries Modernes op de Vismarkt, Eekels en Thie aan de Oude Ebbingestraat en V&D draaiden mee op het succes. Laatstgenoemde onderneming bracht destijds van vele hits een goedkopere, zogenaamde coverversie, uit op het Discofoon platenlabel, die te koop waren in de Discobar van het groot warenhuis. Probeer je anno 2010 voor te stellen zoveel verkooppunten voor een uitgebreid aanbod aan CD's te vinden in het centrum van een middelgrote stad.

Glazen pui Galeries Modernes Vismarkt Groningen

Als je goed terugdenkt aan de tijden van weleer is het niet zo abnormaal dat er veel platenzaken waren. Hetzelfde had betrekking op bijvoorbeeld kapperszaken. Volop waren ze er in wat toen nog het Noorden van de stad Groningen werd genoemd. En toch verdienden ze allemaal hun welverdiende brood. Tenslotte een ander voorbeeld, er waren nog echte wachtposten van de gemeente politie in de diverse oude wijken van de stad Groningen. Op weg naar de Katholieke Lagere School St. Ludgerdus gelegen aan de Tuinbouwdwarsstraat, passeerde ikzelf dagelijks minstens twee maal de wachtpost op de hoek van de Noorderbuitensingel en de Moesstraat. Tralies zaten en voor de ramen van het souterrain en dus waren daar de cellen te vinden voor de boeven.

Voormalige politiepost Moesstraat. Foto: Hans Knot

In die tijd werd je snel opgepakt voor het kleinste misdrijf en werd er ook heel anders geschreven als er iets bijzonder was voorgevallen. Ikzelf heb ooit een keer het politiebureau aan de Moesstraat betreden, samen met Gerlof Zuidema. De exacte reden weet ik niet meer maar het had te maken met een schoolgenoot, die in onze ogen heel slecht omging met duiven en deze beestjes pijn deed. De wachtmeester stond ons met veel tijd te woord en stuurde ons op een bepaald moment heen met de boodschap dat ze ook dierenmishandeling zouden straffen met een langdurig bezoek aan de keldercel. Al decennia lang is het hoofdbureau van Politie in Groningen gevestigd in een groot pand aan de Rademarkt te Groningen. In 1964 was dit

echter niet het geval daar toen nog het Hoofdbureau aan het Martinierkerkhof was gevestigd. Het moet in de derde klas van de ULO zijn geweest dat ik, via een rondleiding, kennis maakte met dit bureau. Op de plek voor de garage werd een soort van wacht afgenomen. Diverse agenten vanuit het corps stonden er netjes in het pak opgesteld, dat uit diverse categorieën zoals de verkeerspolitie, de bereden politie ter paard en de motorpolitie bestond. Nee, niet de motormuizen van vandaag maar de motor met zijspan, met agenten voorzien van witte helmen. Met spanning en afschuw bekeek je deze machtige mannen.

Open dag Gemeente Politie Groningen

Slechts een keer ben ik in mijn leven echt in aanraking met de politie geweest, hoewel het geheel met een sissert afleef en dus niet leidde tot een registratie en een boete. In hetzelfde 1964 zat ik op de Cort van der Lindenschool aan de Violenstraat in Groningen. Dit complex was eigenlijk te klein om alle lessen, die verplicht op het rooster stonden, onder te brengen. Zo was er gymnastiek in een gebouw in de directe omgeving dat ook door andere scholen in de noordelijke binnenstad werd gebruikt. Het vak 'handwerk en handenarbeid' werd eens per week gedurende twee uren geprogrammeerd. Vanaf klas drie betekende dat er een splitsing kwam voor dit vak van de jongens en meisjes in de klas. Naaien, breien en borduren voor de meisjes, de jongens mochten naar een speciale klas met gereedschap om echt aan handenarbeid te gaan doen. Deze ruimte was gelegen in de T C Lancée school aan de Pioenstraat in Groningen. Op de fiets zeker twintig minuten van de Violenstraat verwijderd. Maar we hebben het over 1964, een periode dat nog steeds veel gezinnen bezig waren de armoede van direct na de oorlog te overwinnen. Vooral de grote gezinnen hadden moeite een ieder te voorzien van de noodzakelijke behoeftes, zoals een redelijke fiets.

Ook bij de familie Knot speelde dit probleem en was ik dus niet in het bezit van een fiets. Gelukkig was ik niet de enige en werd er dus groepsgewijs de afstand tussen onze school en die aan de Pioenstraat overbrugd: per fiets of ter voet. In de loop van het jaar groeiden de groepen meer naar elkaar toe wat betekende dat de terugweg naar de Violenstraat vaak gezamenlijk werd ondernomen; met de lopers op de bagagedragers van de fietsende groep. Op een bepaalde dag sloeg de baldadigheid toe, die weken stand hield. De donderdag, de dag dat het handenarbeid op het rooster stond, werden in de Oosterparkbuurt de weloverbekende vuilnisemmers buiten gezet om te worden geleeagd door de gemeentereiniging. De scherpe lezer begrijpt het al: die personen die achterop zaten hadden de voeten vrij om met regelmaat een stevige trap tegen de vuilnisemmers te geven met alle gevolgen van dien. Weken lang wist men de oorzaak niet van het vuil op de stoepen en ruimde men de rommel maar weer op.

Na weken van ruimen, schijnen de bewoners het zat te zijn geworden telkens de troep te moeten opruimen en werd de politie gewaarschuwd. De blauwe taxi noemden wij de overvalauto, die destijds werd ingezet om crimineel Groningen op te pakken. Op het einde van de Antonius Deusinglaan hadden we door gevolgd te worden door de politie en de groep fietsers splitste zich in vele delen om te proberen onbezorgd de school aan de Violenstraat te halen. Ik weet niet meer bij wie ik achterop zat, maar halverwege de Bloemstraat werd een zijstraat, het Jodenkampje, aan de rechterkant ingeschoten. Anno 2010 een doodlopende steeg, maar destijds een doorsteek naar het Boterdiep. Daarop uitgekomen was de uitgang van de steeg geblokkeerd door de politie en werden wij en nog twee personen opgepakt wegens straatterror.

We werden even meegenomen naar het bureau waar de dienstdoende diender stelde aan de agenten het maar af te doen met een gesprek met de directeur van de school, Eef van der Zee. Ik scheet, bij wijze van spreken, gigantisch in mijn broek. Eef stond iedere ochtend voor de voordeur van de school zijn jongeren met het wijzende vingertje en de scherpe boze rimpels op zijn voorhoofd tonend, op te wachten. Bovendien was hij, met zijn kalende hoofd, een vaste gast in mijn vaders kapperszaak om bijgeschoren te worden. Hoe viel dit probleem, zonder al te veel kleerscheuren, op te lossen? Waarachtig werd er een compromis gezocht wat leidde toch zes weken lang nablijven op de dinsdag en donderdagmiddagen, momenten dat we normaal vrij waren van

schoolverplichtingen. Bovendien dienden we op die middagen telkens 1000x op te schrijven: 'Ik mag geen asbakken, die op mijn weg komen, om trappen. Met dubbele pen schrijven, hetgeen we uitprobeerden, werd met een tik van de aanwijsstok streng afgestraft. Destijds kon dat ongestraft door de leiding van de school nog worden uitgevoerd. Als je een dergelijke handeling vanuit de schoolleiding thuis vertelde, stond men pal achter de handeling. Nu zou het de voorpagina van het Dagblad van het Noorden halen, terwijl in dezelfde tijd verzwegen werd dat de gymnastiekleraar 'Kale Henne' werd opgepakt wegens vieze handelingen met meisjes van de school en een jaar van school verdween. De wereld is daadwerkelijk veranderd.

In Griekenland volgde op 6 maart 1964, de op 2 juni 1940 in Psychiko geboren Constatijn II, zijn overleden vader op. Toen hij werd geboren was het nog oorlog en nog geen jaar oud diende hij destijds, samen met zijn ouders, Griekenland te ontvluchten na een Duitse inval. Het werd een zwerftocht want de familie woonde achtereenvolgens in landen Egypte, Zuid Afrika en op Kreta. Een jaar na de vredesondertekening keerde het Griekse Koningsgezin terug naar eigen land om daar vanaf medio 1946 weer te wonen. Constatijn was een echte sportman en trad voor zijn land in de strijd tijdens de Olympische Spelen van 1960, die werden gehouden in het Italiaanse Rome. Hij haalde er goud in de Draakklasse bij het zeilen. Hij huwde op 18 september 1964 met de Deense prinses Anne-Marie. En in die tijd bereidde de vrouw zich als echte 'toekomstige huisvrouw moeder' voor op het huwelijk. Prinses Anne-Marie van Denemarken deed dit door enkele maanden te werken in een kindertehuis in een van de buitenwijken van Kopenhagen.

Prinses Anne-Marie van Denemarken

Er waren natuurlijk een aantal huwelijken op koninklijk niveau in 1964, waaronder die van de toen 26-jarige prinses Désirée van Zweden, een van de kleindochters van de koning Gustaaf. Hij bracht zelf de bruid naar het altaar in de Lutherse kathedraal van Stockholm. De prinses trouwde met de 30-jarige baron Niclas Silvferskiöld.

De Nederlandse radio draaide nog lang niet, zoals we later gewend zouden zijn via ondermeer Radio Veronica, een horizontaal formaat. De zeezender Veronica draaide, naast volledige programma-uren ook nog gesponsorde shows, die vaak niet langer duurden dan 15, 20 of 30 minuten. Denk maar niet dat daar voornamelijk Top 40 muziek werd gedraaid maar was het een weer war van muzieksoorten die ons via de 192 meter door de oren klonken. Eén van de opvallende geluiden was die van Max Woiski junior, die op dat moment al aardig op weg was een begrip te worden binnen de Nederlandse amusementswereld. Zijn vader was zijn voorbeeld en Max junior stond in het begin van de jaren zestig op de deurmat van de Philips platenfabriek met het verzoek of hij een aantal nummers mocht opnemen. Een bandje met muziekvoorbeelden was meegenomen en Max junior, begenadigd met een goed verhaal, probeerde de starre leiding te overtuigen met zijn liedjes als 'Rijst met kouseband' en 'Je bent nog niet gelukkig met een mooie vrouw.' Nadat men had beloofd het bandje te zullen afluisteren vertrok Max Woiski junior gelukkig naar huis. Maar het zou niet tot een contract met Philips komen omdat de leiding liet weten dat Max Woiski jr en zijn orkest niet goed genoeg waren om tot ondertekening van een platencontract te komen.

Woiski was niet blij met het slechte bericht en hij besloot zelf maar platen te gaan maken. Samen met zijn vriend Wim Bink stichtte hij een piepklein platenmaatschappijtje en begon als het ware Nederland te overspoelen met

zijn Surinaamse klanken en het werd voor hem een succes. Binnen de kortst mogelijke tijd zongen en floten de vooral vrolijke Nederlanders de gemakkelijk in het gehoor liggende liedjes. Uiteraard was er bij deze categorie geen van de directieleden van de platenmaatschappij Philips vertegenwoordigd. De grammofoonmaatschappij, opgericht door Max Woiski en zijn vriend Wim Bink, heette Max Mackintosh Productions NV en was voor de toen 33 jarige Surinamer een glansrijk succes. In 1949 was hij naar Nederland gekomen. Zijn vader, de grote Max Woiski, had ook een goede status als artiest. Hij trad regelmatig op in La Cubana, een gewilde uitgaanstent in de Leidschestraat in Amsterdam en was vaak in tal van radioprogramma's te horen.

Voor junior was er in principe, na de middelbare schooltijd, geen ruimte voor professionele muziek, gezien het doel was om vliegtuigbouwkunde te gaan studeren. In Suriname had hij al met grote passie gitaar gespeeld en kon na zijn aankomst in ons land het instrument dan ook niet in de kast laten staan om vervolgens vol passie te gaan spelen. Hij had het publiek niet direct mee want men vergeleek hem met zijn in ons land al geliefde vader en men zag in dat het hem te gemakkelijk er vanaf ging. Maar gelukkig wilde hij niet profiteren van vaders roem en wilde zelf een carrière maken, zelf applaus ontvangen en zelf zijn muzieksoort uitstippelen. Als eerste stap was het veranderen van zijn naam in Max Mackintosh, de achternaam van zijn moeder, om vervolgens zijn opleiding in de vliegtuigbouwkunde op te geven om zich daarna op de muziek te storten.

Zijn vader miste op een bepaald moment de dagelijkse zon, had goed geld verdiend met zijn orkest en besloot met zijn gezin naar Mallorca te verhuizen. Zijn zoon mocht vervolgens in 1960 de leiding van het orkest van vader overnemen en daarmee veranderde zijn naam ook weer in Max Woiski jr. Hij opende zijn eigen tent, Tropicana op het binnen het uitgaansleven bruisende Rembrandtplein in Amsterdam. Dagelijks werden zijn platen minimaal twee tot drie maal gedraaid op het toenmalige Hilversum 1 en 2 en de nieuwe versie van het Orkest van Max Woiski werd een snel succes, waarbij ook de televisie hem ontdekte. Hij trouwde een blonde Brabantse vrouw, Sjo, die hem drie kinderen schonk. Het jonge gezinnetje woonde in de tijd dat hij zeer succesvol was met eerder genoemde platen op een flatje in Amstelveen. Tenslotte valt te melden dat in 1964 Max Woiski met de AVRO

een contract tekende tot het brengen van een maandelijkse show op de televisie.

In de diverse media werd destijds een grote campagne gestart om de mensen, die weer iets breder bij kas zaten naar een moeilijke periode van bijna twintig jaren na de Tweede Wereldoorlog, weer buiten de deur te krijgen. De campagne was opgezet door 'Het Bedrijfschap Horeca' uit Den Haag. Natuurlijk was het prettig om burens en kennissen weer met veel plezier thuis te ontvangen en te vermaken, onder het genot van echte pruttelkoffie. Beter was het echter om ook buitenshuis weer eens elkaar tegen te komen. Zowel in de bioscopen en tal van weekbladen, die meer en meer populair werden en vooral ook via de zogenaamde leesportefeuilles verschenen, werd er campagne gevoerd om de mensen café en restaurant in te krijgen. Onder het motto 'Uit goed voor U!' verschenen vele advertenties om de lezers hun aandacht te trekken de gezelligheid ook buiten de deur te zoeken. Via tekeningen van een zekere Elferink en telkens andere teksten werd er blijvend aandacht gevraagd om toch vooral naar een horecagelegenheid te gaan om elkaar te ontmoeten. Een voorbeeld van aandacht trekken was de volgende tekst:

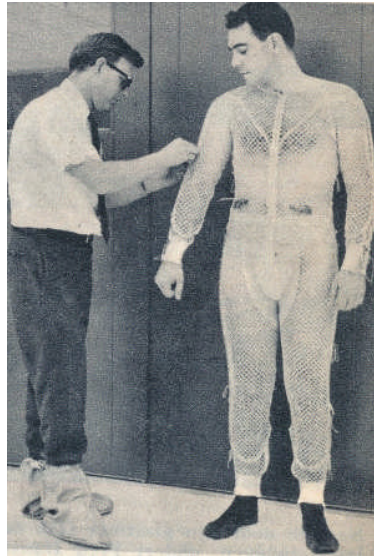
'Ga je mee een kopje koffie drinken? Alweer koffie? Jazeker, maar niet thuis! Ga je mee een kopje koffie drinken kwam van zijn stem achter de krant. Leuk, zomaar in ons eigen buurtcafé. Allemaal gewone gezellige mensen. De baas zelf schenkt koffie, twee mannen biljarten en kijk...onze eigen buurman pikt een pilsje. Een knusse onderbreking - zomaar, midden op de avond. Overkomt u dat ook wel eens?'

Sterrenkundigen komen elk jaar wel met aankondigingen dat er weer een nieuw onderdeel in het helaal is gevonden en geven bepaalde sterren dan weer een naam, om vervolgens dit wereldkundig te maken via internationale persbureaus. Op die manier krijgen ze een groot aantal stukjes in de diverse kranten en een stuk waardering voor hun werk, dat voornamelijk in stilte wordt uitgevoerd. In de maand september 1964 werd op die manier bekend gemaakt dat Amerikaanse sterrenkundigen in het helaal dingen hadden waargenomen die verder dan de aarde verwijderd zijn dan het menselijke oog tot op dat moment had aanschouwd. Men gaf ze de naam 'quasaras' mee, een samenvatting van quasi stellar objects. Een quasara is een enorme, lichtgevende en trillende gaswolk, die te groot is voor een ster, maar te klein voor een Melkwegstelsel. Van onverstelbaar grote afstanden stoot zij licht- en radiogolven voort. Tot in september 1964 waren er negen van deze quasara waargenomen, waarvan verschillende 10.000 miljoen lichtjaren van ons verwijderd zijn. Onder een lichtjaar verstaat men de afstand die het licht met een snelheid van 300.000 kilometer per seconde in één jaar aflegt. Met andere woorden wil dat zeggen dat de lichtgolven van een quasara 10.000 miljoen jaar geleden werden uitgezonden. Omtrent de oorsprong van de betekenis van quasara, zo werd gesteld, hadden de geleerden op dat moment nog geen zekerheid. Men bracht hun enorme kracht echter in verbinding met de zogenaamde 'Debye vrije energie' een soort van energie die in 1923 voor het eerst werd vastgesteld door de Nederlandse professor Debye, eens winnaar van een Nobelprijs.

En nu we het toch over de ruimte hebben zullen we het even hebben over ondergoed. Een van de grootste problemen voor de ruimtevaarders is de grote hitte waaraan zij worden blootgesteld. De hoge temperaturen in de ruimte werken verlamdend op hun activiteiten en geest en dus ook oplettendheid. Om in dit probleem te voorzien werd in september 1964 nieuw ondergoed speciaal voor astronauten gepresenteerd door Hamilton Standard, een afdeling van The United Aircraft Corporation. Dit speciale ondergoed had echt ook iets van ondergoed weg dat normaal ondermeer van textiel wordt vervaardigd. In werkelijkheid bestond het uit een netwerk aan heel fijne buisjes waardoor water circuleerde.

In Engeland had men duidelijke problemen met de criminaliteit. In Cambridge maakte Professor Leon Radzinowicz, directeur van het instituut voor Criminologie, de inhoud van een rapport bekend waarin hij ondermeer statistisch had vastgesteld dat ongeveer 85% van de alle misdaden die in Engeland waren gepleegd, niet werden opgelost. In dit percentage ook de misdaden die nooit werden aangegeven. Maar ook die waarvan de vermoedelijke bedrivers wel werden ingerekend, maar wegens gebrek aan bewijs op vrije voeten werden gesteld. De professor voegde aan de statistiek ondermeer zijn mening toe dat in vele andere landen het niet veel beter was gesteld met de oplossingen van gepleegde misdaden. Een verzachtend steuntje dus voor de politiecorpsen in Engeland.

Het was in 1964 de tijd dat er langzamerhand aan inkomsten iets meer binnenkwam in de gemiddelde gezinnen en dus waren er automatisch ook meer advertenties terug te vinden om gebruiksgoederen aan de man te brengen. Zo was met bepaalde regelmaat een advertentie te zien van een handelsonderneming uit Haarlem, de firma Graetz, die een volledige nieuwe serie televisies, radio's en transistors in de markt had gezet. Het dwingende advies werd bijvoorbeeld in een dergelijke advertentie gezet om afscheid te nemen van die hele oude radio die al decennia lang mee ging in de familie: 'Vele, vele jaren heeft hij trouw dienst gedaan. Bracht hij nieuwsberichten, waterstanden, dansmuziek, concerten. Nu ja...concerten - vooral de laatste jaren ging zijn leeftijd steeds sterker een woordje meespreken. Maar hij hoorde bij het meubilair.'

Totdat de nieuwe Graetz superradio's kwamen en hij - onder dankzegging voor de vele bewezen diensten - werd gepensioneerd. En U hebt ook nog zo'n ouwe trouwe radio-ontvanger? Bedenk dan dat er in de laatste 10, 15 jaren zoveel veranderd is. Neem bijvoorbeeld de radiostereofonie, kroon op het streven naar werkelijk natuurgetrouwe geluidswaergave. Zend daarom de bon in voor volledige documentatie. De erkende Graetz dealer zal U bovendien de nieuwe Graetz toestellen gaarne tonen en demonstreren. Binnenkort staat ook bij U thuis de nieuwe Graetz, vast en zeker'.

Op 1 oktober 1964 werd het in Nederland mogelijk naar een breder aanbod aan televisieprogramma's te kijken via de oprichting van het officiële tweede televisienet, gerund door de toenmalige NTS en de diverse toen actieve publieke omroepen. Televisie werd ons tot op dat moment zeer beperkt aangeboden en enkele anderen landen waren Nederland voorgegaan met de invoering van een tweede net of zelfs meer. In de weken voordat het tweede net in 1964 in ons land van start ging was er in de diverse publicaties zo het een en ander te lezen inzake de plannen en de vergelijkingen met andere landen. In Frankrijk was er bijvoorbeeld een tweede net gekomen zonder begeleiding van reclame, iets wat in eerste instantie de bedoeling was. Immers inkomsten via reclame konden het verzorgen van het tweede net aanzienlijk goedkoper maken dan het te financieren uit de staatsfondsen. Het tweede Franse net was een idee van directeur generaal Bordaz van de

Franse staatsomroep RTF. Er werd aandacht besteed aan nieuws, actualiteit, reportages gebracht en daarnaast was er ruimte voor amusement.

Slechts enkele weken na de start van dit betreffende tweede net was er ontevredenheid bij de Franse kijkers daar er te weinig variatie in aanbod was. Bovendien kostte het net té veel geld waardoor de belastingbetaler bang was dat het aandeel aan kijk- en luistergeld drastisch in de toenmalige toekomst omhoog dreigde te gaan. Bovendien had het merendeel van de Franse bevolking niet de nodige technische voorzieningen gepleegd om de signalen van het tweede televisienet van de RTF te kunnen bekijken. Het leek erop dat er algemeen gezien totale ontstemming was in Frankrijk om het met veel tam tam aangekondigde tweede televisienet. Op dat moment moet vooral de eerder gememoreerde directeur generaal Bordaz geen goed gevoel hebben gehad.

De situatie in Engeland, toch wel de bakermat van de televisie in Europa, was de situatie aantrekkelijker want de programmamakers van de BBC moesten toch wel bepaalde prikkels krijgen goede en voor de kijkers zeker interessante programma's te brengen. Immers waren er sinds 1955 ook regionale concurrenten op het gebied van de televisie via de ITA, de organisatie van commerciële omroepen in het land. Deze organisatie runde dus het tweede net in Engeland. In de eerste jaren waren de kijkers en andere belangstellenden opgetogen over zowel de uitzendingen van de BBC als die van de ITA. Maar dat veranderde in het begin van de jaren zestig toen een speciale commissie aan het werk ging om uitgebreid de uitzendingen van beide organisaties te bekijken en te beoordelen, en dat alles over een lange periode. Voornoemd werd schijnt miljoenen te hebben gekost. Het werk van deze zogenaamde Pilkington commissie werd in het Pilkington Report verklaard.

De stemming onder de kijkers en de televisiemakers veranderden duidelijk nadat de resultaten bekend werden. Zowel de BBC als de ITA kwam er slecht vanaf en de kranten meldden de dag na verschijning in koppen duidelijk wat de resultaten waren van de onderzoekscommissie want woorden als: 'flauw', 'onbenullig' 'eenzijdig', 'wansmakelijk' en 'dramatisch' vulden de voorpagina's. Bovendien kreeg ook de BBC televisie, die tot op dat moment vaak van kritiek was bespaard, er volop van langs. Eén van de adviezen ging zelfs zo ver dat er werd geadviseerd dat de BBC maar zo snel mogelijk diende over te gaan tot

het zelf invullen van de programmering op het tweede net. Het advies was niet dwingend en werd dus niet overgenomen.

In West Duistland was er rond die tijd ook een plan tot het invoeren van een tweede, commercieel televisienet. Het plan was afkomstig uit het brein van Prof. Dr. Karl Holzamer. Bij de presentatie van zijn idee meldde hij zelf veel geld te hebben maar ook tal van kapitaalkrachtige relaties om hem te steunen. Hij wist de autoriteiten te overtuigen een soort van experiment op te starten dat regionaal vanuit Mainz van start ging en in het begin een dramatisch verloop had. Het tweede Duitse net, ZFD, werd in 1963 geboren. In het begin viel het aantal kijkers tegen, de inkomsten aan kijkgelden waren lager dan verwacht, de kwaliteit van de programma's werden beneden peil beschouwd, de medewerking van de eerder genoemde kapitaalkrachtige relaties viel tegen, evenals het vakmanschap van de ingezette televisiemakers. Echter deze beginners problemen werden snel hersteld. Karl Holzamer kwam ondermeer met de latere zeer populaire Mainzeler Mänchen, die vooraf en na reclameblokken waren en zijn te zien via de ZDF en die de aandacht van de kijker bleven trekken en dus de reclamespots ook automatisch aanschouwden. Holzamer stelde op een bepaald moment dat hij van de ZDF een soort van volkshogeschool voor de televisie wilde maken. ZDF staat er nog steeds anno 2010. Professor Holzamer stierf in 2007 op 100-jarige leeftijd.

Start ZDF 1964 Foto: Archief Freewave

Voorafgaande aan de start van het Tweede Nederlandse televisienet op 1 oktober 1964 waren er al, onder druk van minister T.H. Bot van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, experimentele uitzendingen van het Tweede Net te zien. De minister, die van herkomst KVP' er was, had in het achterhoofd twee gedachten: de concurrentie die er zou kunnen ontstaan naar aanleiding van de uitzendingen vanaf het REM eiland voor de kust van Noordwijk, als wel kritische noten, eerder dat jaar geuit tijdens een congres over de toekomst van de televisie. In wetenschappelijke kring bleek men zich in het jaar 1964 ernstige zorgen te maken over de televisie. Ditmaal ging het echter noch over reclame, noch over de kabel. Nee, het intellectuele niveau van de televisie liet te wensen over. Zo luidde tenminste de conclusie van een congres over 'Televisie', dat in januari 1964 in Eindhoven werd gehouden. De bijeenkomst was georganiseerd door de Sociëteit Cultureel Centrum en omgeving, dat haar tienjarig bestaan vierde. Een forum, onder voorzitterschap van niemand minder dan Mr. J.M.L.Th Cals, constateerde dat intellectuelen slecht vertegenwoordigd waren bij de televisie, "... zowel voor als in de beeldbuis." Dat lag volgens de wetenschappers aan het verschil tussen het niveau van de intellectuelen en dat van het televisieaanbod. Daarom viel er, zoals ze het zelf formuleerden, "nog steeds een aversie bij deze bevolkingsgroep te constateren om zich met de uitschakeling van hun rijke scala van menselijke functies en mogelijkheden in de categorie der 'simpele kijkers' te laten inschakelen." Simpel gezegd, het televisieaanbod had te weinig intellectueel niveau.

Minister Cals -Freewave Archief

Het forum had daarvoor ook een oplossing bij de hand. Binnen de NTS en de omroepen zouden meer academici in dienst moeten worden genomen, "teneinde de graad van deskundigheid der geboden voorlichting ter verhogen." Het forum was wel zo goed om direct daarbij te waarschuwen om geen wonderen te verwachten. Het aannemen van meer wetenschappelijke medewerkers zou niet betekenen dat de intellectueel zijn bureaustoel zou inruilen voor een ligstoel: "Heel wat academici zullen bereid moeten zijn zich in de ogen van de clan in de televisie te deballoteren, alvorens de grondeloze diepte der aversie is bereikt. Immers er is geen toestel dat zo totaal van elk snob-appeal is gespeend als juist dit monument der gestegen welvaart. In zijn poging iedereen, ook de ongevormde, 'in' te doen zijn, ligt de oorzaak van zijn totale 'uit' zijn. Eerst wanneer het gehele scherm door doctorandi in bezit zal zijn genomen, zullen dezen ertoe overgaan zichzelf een toestel aan te schaffen," aldus het Forum tijdens het congres in Eindhoven. Ook dat soort geluiden viel kortom in 1964 nog te horen, al vormde het niet langer het centrum van het publieke debat over de televisie. Pas bij de entree van de TROS in het televisiebestel — denk aan de zogeheten "vertrossing" — zou dit thema weer naar voren komen. Maar zover was het nog lang niet.

Tijdens de eerder gememoreerde experimentele uitzendingen bestond het aanbod, volgens de televisiecritici in de dagbladen, uit vervelende films, overjarige televisieproducties die op het eerste televisienet al meerdere malen waren vertoond en nietszeggende amusementsprogramma's voornamelijk uit het buitenland aangekocht. Terugdenkend kan natuurlijk gemakkelijk gesteld worden dat anno 1964 de televisie nog in haar kinderschoenen stond en er nog jaren aangewerkt diende te worden het totaal product te laten groeien en vooral volgroeien. De daadwerkelijk betrokkenen dachten er destijds anders over. Een in het radio en televisievak doorknede vakman, de toenmalige NTS (voorganger van NOS/NPS) secretaris Jan Willem Rengelink, nam medio 1964 ontslag. Verbitterd stelde hij in een interview over de toekomst van het Tweede Televisienet: "Van het tweede programma komt helemaal niets terecht. Organisatorisch staat alles nog in de kinderschoenen." Meer woorden wilde hij er destijds niet over vuil maken. De critici meldden: Én daar staan we dan: geïnteresseerde, weetgierige, trouwe betalende televisiekijkers.

Diegene die zich voor veel geld de mogelijkheid hebben geschapen om de programma's op Nederland 2 te kunnen volgen, voelen zich min of meer bekocht.'

Rengelink en Schüttenhelm
Archief Soundscapes

In eerste instantie zouden er via Nederland 2 door de NTS liefst 19 uur aan programma's worden verzorgd waarvan vrijwel direct werd gezegd dat het onverantwoord zou zijn een waardig aanbod te brengen. Een woordvoerder had dit, onbegrijpelijk, naar buiten gebracht en dat was niet voor dovemansoren geweest want enkele dagen later leek de strijd te worden aangegaan door de leiding van de AVRO, die bekend maakte dat desnoods alle programma-uren op het toekomstige tweede televisienet door deze omroep zou kunnen worden gevuld. Ook een andere omroepzuil dacht mee te kunnen draaien maar op 1 oktober bleek dat het leeuwendeel aan programma's toch door de NTS werd gevuld, gezien uit omroepkringen naar voren kwam dat er nogal wat tegen zat en alles te vroeg kwam. Zo was er een tekort aan technici, een tekort aan creatieve mensen, een tekort aan studioruimtes en vooral geld. Let op, 1964, men sprak over een tekort van enkele miljoenen guldens. Bovendien dient vermeld te worden dat men vond dat er ook een tekort was aan goede, afgeronde programma's. Het leek er dus op dat er in ons land alleen maar pessimisten waren, immers menig televisie criticus wist meerdere malen het nog niet eens officieel gestarte televisienet te bekritisieren. Er waren echter gelukkig nog enkele doorgewinterde journalisten die meenden dat het tweede televisienet wel goed zou worden en dat het televisie enthousiasme van kijkend Nederland niet meer was af te remmen. Waarachtig was er na 1 oktober een tijdje een aanbod van drie

televisienetten voor de inwoners van het westen van Nederland, immers was TV Noordzee vanaf het REM eiland ook actief. Hoewel het niet lang zou duren alvorens het nog immer conservatieve regeringsbeleid daar een einde aan zou maken.

Televisieprogramma's tot half december 1964 via Noordzee TV uitgezonden kregen later vervolg via de diverse omroepen die snel gebruik maakten van de populariteit van de REM en alsnog vlotte Amerikaanse programma's in hun eigen programmering konden gaan opnemen. Nederland 2 werd uiteraard, zonder concurrentie van commerciële televisie, een succes. Immers de kijkers, die niet veel anders aan aanbod hadden van andere televisiestations - de kijkers in de grensgebieden uitgezonderd - wilden nog volop genieten van deze nieuwe vorm van amusement. Zo werd dus 1 oktober 1964 het tweede net definitief toegewezen aan de zendgemachtigden. Verder werd de zendtijd officieel uitgebreid tot 52 uur. De reclame op de televisie kwam er ook. Aan het eind van 1964 werd het rapport gepubliceerd van de Pacificatiecommissie. Daarin adviseerde de commissie om etherreclame toe te staan. Dat gebeurde uiteindelijk ook maar meer daarover in een ander belicht jaar op een ander moment.

Het belichtte jaar 1964 bracht ook steeds meer de zogenaamde 'zelfbediening', winkels die groter waren dan de kruidenierswinkels en waar je deels de boodschappen zelf uit de schappen kon halen om vervolgens bij de kassa kon afrekenen. Koffie zat vanaf dat moment al ingepakt in pakken van 250 gram, gemalen dan wel in boonvorm. Suiker werd ook niet langer afgewogen waar je bij stond maar stond netjes in pondsvorm dan wel per kilo klaargezet in de schappen. Bepaalde producten van destijds waren toen nieuw en nu al lang verleden tijd. Andere producten waren toen al bekend en liggen nog steeds voor ons te koop in de grote supermarkten van nu. Zullen we eens een kijkje nemen in de productenwereld van 1964? Allereerst waren er hele grote flessen koffiemelk met de inhoud van 1 liter; speciaal voor feesten en partijen maar ook voor gebruik in de grote huisgezinnen. Bovendien werd er in die tijd ook nog door veel meer mensen koffiemelk in de koffie gedaan dan nu het geval is. Maar onderweg naar de camping of het eerste gehuurde zomerhuisjes was het natuurlijk ook handig om de koffiemelk in een nuttige vorm mee te nemen. Het was de fabrikant Friesche Vlag die groots en bij herhaling aankondigde dat men ook voor blikmelk de grootste producent was onder het motto: 'De meest gebruikte koffiemelk van Nederland.'

**OOK VOOR BLIKMELK
DE MEEST GEBRUIKTE
KOFFIEMELK IN
NEDERLAND**

„Friesche Vlag“ GOUSBAND in blikjes: een uitkomst als U onverwachte gasten krijgt en... ideaal als vakantieproviand. In Uw bagage zijn altijd wel hoekjes waar U een paar blikjes kunt bergen!

Handig om mee te nemen!

DRINK UW „EIGEN KOPJE KOFFIE“ IN VAALS OF VALENCIA.

**FRIESCHE VLAG
GOUSBAND**

voor het lekkerste kopje koffie.

In gedachten een heerlijk vers plakje witbrood, lekker stevig gesneden op de broodplank door vader vroeg in de ochtend. Jawel, het brood werd altijd zelf gesneden. De elektrische broodsnijmachine was dan al ingevoerd en soms gingen we bij Bakkerij van Esch aan de Korreweg de kapjes halen, het brood snijden gebeurde dus bij ons toen nog thuis. Neem het eerder gememoreerde plakje witbrood, smeer het met lichte margarine (halvarine kwam later op de markt) en besmeer het plakje verder met een heerlijk laagje smeuge pindakaas. Ook in 1964 kwam je dan al snel terecht bij de heerlijke pindakaas van Calvé. De beste pinda's werden door de fabrikant ervoor gebruikt en inderdaad adverteerde men met de slogan 'zuiver en smeug tot op de bodem'. Niet zoveel anders dan nu maar wel met een ander etiket.

CALVÉ PINDAKAAS

JA! CALVÉ KIEST DE BOVENSTE-BESTE PINDA'S

Die pinda's worden zorgvuldig gekozen. Op zuiverheid. Op kwaliteit, en smaak. Die pinda's zijn rijk aan vitaminen en vetten, eiwitten en anorganische zouten. Daarom is *juist* Calvé Pindakaas zo wéérgaloos gezond en goed!

**ZUIVER
EN SMEUG
TOT OP DE
BODEM**

OK 410.118.571.D

Mijn vader stond nog altijd in de kapsalon 'Kapper Knot Knipt Knapper dan de Knapste Kapper in Kappersland'. Hij zou het daarna nog zes jaar volhouden. In de kapsalon was er ook ruimte voor allerlei te kopen zaken, uitgesteld op de kaptafels in mooie glazen kastjes en aan de zijkant bij de tussendeuren naar de achterkamer. Op de schoorsteenmantel was een houten stellage gebouwd waarop allerlei soorten sigaretten waren uitgesteld in nette stapeltjes. De stellage diende ook regelmatig gestoft te worden, waarvoor ondermeer ikzelf werd ingezet. Ken je ze nog uit die tijd de merken die volgens mij niet meer bestaan als Chief Whip, Miss Blanche, Golden Fiction, Three Castles en Laurens Nr 10, om zo maar een paar te noemen? Een pakje van 20 sigaretten kostte 95 centen!

Rond die tijd diende er ook een nieuw laag verf op het bord te komen, dat hing boven de voorpui. Terwijl vader nog even genoot van een frisse neus achter het huis aan de Korreweg werd daar de laatste hand gelegd aan het bord, alvorens het weer werd gemonteerd aan de pui. De schilder die het scherpe lijnen werk destijds verrichtte is Ber Schumacher, zoon van een bevriende familie afkomstig uit de Petrus Hendrikszoonstraat in Groningen. De scheerdoeken, die dagelijks werden gebruikt in de kapsalon, dienden te worden gewassen door moeder Knot.

Foto: Archief Hans Knot

Immers er waren vele vaste scheerklanten die een eigen laatje met scheerkom, kwast en mes hadden en een tienrittenkaart (groen van kleur en na elke scheerbeurt geknipt zodat na tien beurten het tijd werd voor een nieuwe kaart en een gratis scheerbeurt). Voor het wassen waren er in die tijd niet alleen soda, groene zeep en dergelijke beschikbaar maar ook al diverse wasmiddelen, waarvoor flink reclame werd gemaakt om elkaar te kunnen beconcurreren. Hoewel sommige producten kwamen gewoon uit dezelfde fabriek en werden desondanks tegen elkaar uitgespeeld in slim opgezette campagnes. De reclamebureaus waren aan zet. Merken als Swift, Persil, Castella en Sunil klinken bekend in de oren en een deel is nog steeds, hoewel in een heel andere verfijnde samenstelling nog steeds te koop. In 1964 was door de directie van Unilever aan een reclamebureau de opdracht gegeven het merk 'Sunil' nog sterker in de markt te zetten.

Het hoge doel was de huisvrouw te overtuigen dat met dit wasmiddel, na de wasbeurt in lakens en slopen het beste wit was te krijgen. Pagina groot werden ze afgedrukt, de advertenties voor 'het vernieuwde Sunil'. Het had volgens de fabrikant een wasmiddel met een ongekend vermogen. 'Nieuw Sunil maakt u een waservaring rijker. Dit is pas wassen! Sunil met ultra waswerking geeft een sop dat beweegt en dat diep in de vezels doordringt. Geen vlekje, geen vuildeeltje krijgt meer een kans. Sunil heeft zo'n reserve aan wasvermogen dat de kracht in het sop blijft tot en met de laatste was. Ook al wast U in het hardste water.'

Wel dient vermeld te worden dat de fabrikant niet veel later met een nieuwigheid op de markt bracht om het wasgoed aanzienlijk zachter te krijgen, gezien het hardste water wel degelijk invloed had als de was, na de wasbeurt buiten in de wind was opgehangen. Namelijk de enorme hardheid die het wasgoed hierna kreeg. De consument diende een nieuw product te kopen, de wasverzachter.

De huisvrouw kreeg het dus iets minder druk want voorwassen met de hand hoefde al niet meer en dus kon het kopje koffie, de Gala van de firma Niemeijer uit Groningen, met wat meer ruimte voor ontspanning worden gedronken. Even weg zwijmelen in een leuk boek, of was de dikte van het boek misschien te onhandig in de keuken. Wel de uitgevers wisten goed in te spelen op meer vrije tijd voor de huismoeders. Als voorbeeld noem ik uitgeverij Spaarnestad, ondermeer verantwoordelijk voor de uitgaven van

het toen nog bestaande weekblad Katholieke Illustratie en de Revue. Zij brachten de Saffierreeks op de markt. Handige kleine boekjes die je kon verslinden en desnoods - na het te hebben gelezen - doorgeven aan je hartsvriendin die het daarna kon lezen en vervolgens de opgedane kennis met je kon delen. Daarna was het of bewaren of bij oud papier.

Abonnees van de bladen van de uitgeverij Spaarnestad konden de boekjes per stuk afnemen voor de prijs van 60 cent via de bezorger van de tijdschriften of door het via de giro te bestellen bij de uitgeverij. Saffierpockets waren de voorlopers van de Bouquetreeks, dus goedkoop romantisch leesvoer voor vrouwen. De eerste drie deeltjes verschenen met een bijna lege omslag en toen de serie bleek aan te slaan werd er meer geld uitgetrokken voor een omslag in twee kleuren - zwart en een steunkleur. Dat vergde een speciale techniek en de illustraties waren vaak geslaagd te noemen, zeker grafisch gezien. Vanaf nummer tien waren de covers in kleur. In totaal zijn er zeventig nummers van de Saffierreeks op de markt verschenen. Als je veel de rommelmarkten bezoekt kom je ze nog wel eens tegen terwijl ze ook veelvuldig op marktplaats en andere internetsites voorbij komen.

En met dit kleine beetje meer aan vrije tijd bij de huisvrouw en een van de manieren die tijd op te vullen eindigt deze aflevering van Muziek, Media en andere herinneringen. Tot een andere keer vol herinneringen aan weer en ander jaar. Reacties en eigen herinneringen kunnen altijd worden gestuurd naar HKnot@home.nl

HANS KNOT 2010.

Bronnen:

Persoonlijk archief Hans Knot

Winkler Prins Jaarboek 1965

Jaargang 1964 Katholieke Illustratie

Jaargang 1964 Revue

Verslag 'Televisie' van de Sociëteit Cultureel Centrum